

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Кафедра дошкільної освіти

ТЕМА РОБОТИ

Формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку засобами
художньої літератури

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»

Донець Галини Антонівни

Студентки групи ДОМ-1-24-1.4з

Науковий керівник: Карнаухова А. В., к.пед.н.,
доцент кафедри дошкільної освіти

Допущено до захисту

Протокол № 18 від 17.11.2025 р.

Завідувач кафедри дошкільної освіти

_____ Олена ПОЛОВІНА

КИЇВ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	5
1.1. Патріотичні почуття дітей дошкільного віку у досліджених науковців.....	5
1.2. Художня література як засіб формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку	15
1.3. Аналіз програм розвитку дітей дошкільного віку від 2 до 7 років.....	22
Висновки до першого розділу.....	36
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	37
2.1. Стан рівнів сформованості патріотичних почуттів дітей дошкільного віку.....	37
2.2. Методика формування патріотичних почуттів засобами художньої літератури.....	43
2.3. Аналіз результатів проведення дослідження	55
Висновки до другого розділу	64
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Виховання підростаючого покоління завжди було ключовим завданням суспільства. В умовах, коли Україна переживає складні історичні періоди, формування патріотичних почуттів є надзвичайно актуальним. Це необхідна умова для становлення постійності держави та розвитку суспільства.

Патріотизм, вихований змалечку, закладає основи для свідомого громадянства. Він допомагає дитині усвідомити свою приналежність до рідної землі, народу та культури. Для дошкільників патріотизм — це передусім любов до свого дому, родини, міста чи села, до природи рідного краю. Це також щире ставлення до рідної мови, народних пісень, казок та традицій.

Метою цієї роботи є аналіз та систематизація наукових підходів до вивчення та формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку. Особливу увагу ми приділимо працям українських психологів та педагогів [17]. Вони зробили значний внесок у розробку теоретичних засад та практичних методик виховання [27].

Завдання дослідження включають окреслення теоретичних основ патріотизму в дошкільному віці.

Завдання дослідження:

1. На основі теоретичного аналізу уточнити сутність ключового поняття «патріотичні почуття» стосовно дітей дошкільного віку та розкрити виховний потенціал художньої літератури в контексті теми дослідження.
2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості патріотичних почуттів дітей дошкільного віку.
3. Розробити та експериментально перевірити методику формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку засобами художньої літератури.

Об'єкт дослідження: Процес формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: художня література як засіб формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку.

Методи дослідження.

Для досягнення поставленої мети та реалізації завдань дослідження будуть використані такі методи:

- Теоретичні. Аналіз, синтез, узагальнення — для вивчення та систематизації науково-педагогічної та методичної літератури з проблеми формування патріотичних почуттів, а також для вивчення програм розвитку дітей. Моделювання - для розробки методики формування патріотичних почуттів засобами художньої літератури.

- Емпіричні. Педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) — для визначення рівнів сформованості патріотичних почуттів у дошкільнят та перевірки ефективності розробленої методики. Бесіди, спостереження, анкетування — для збору первинних даних про стан патріотичних почуттів у дітей та їхнє ставлення до художньої літератури.

- Статистичні. Кількісний та якісний аналіз результатів — для математичної обробки експериментальних даних та їх інтерпретації.

Опис структури роботи.

Робота складається з вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Важливо проаналізувати особливості прояву патріотичних почуттів у дошкільників з точки зору психології [28].

Це дослідження є спробою систематизувати знання та визначити ефективні шляхи виховання майбутніх громадян [20, 21, 21]. Воно підкреслює важливість цілеспрямованої роботи з дітьми дошкільного віку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Патріотичні почуття дітей дошкільного віку у дослідженнях науковців

Патріотичні почуття у дитини формуються через конкретні образи та дії [22]. Це відчуття любові та прив'язаності до всього, що її оточує у повсякденному житті. Йдеться про рідний дім, батьків, бабусь і дідусів, улюблений дитячий садок, друзів, рідну вулицю. Це також стосується природи, що оточує дитину – дерева, річки, тварини.

Отже, патріотизм у дошкільному віці є багатограним поняттям (рис 1.1).

Рис. 1.1. Патріотизм

Формування патріотичних почуттів у дошкільників має свої унікальні вікові особливості. Діти цього віку мислять конкретними образами. Їхнє сприйняття соціальних явищ є безпосереднім та емоційним [26].

Гра є провідною діяльністю дошкільника. Через неї дитина засвоює соціальні ролі, моделює життєві ситуації. Ігри з елементами українського фольклору, народні ігри, сюжетно-рольові ігри на теми "Моя родина", "Моє місто" допомагають дитині відчувати приналежність. Вони також сприяють формуванню позитивного ставлення до оточуючого світу.

Сімейне виховання є першоосновою. Приклад батьків, їхнє ставлення до рідної країни, мови, традицій має вирішальне значення. Розповіді про сімейні традиції, спільні свята, читання українських казок — усе це формує у дитини відчуття коріння. Освітнє середовище дитячого садка має створити умови для активного пізнання. Це знайомство з державними символами, народними промислами, видатними особистостями. Це також спілкування з однолітками та дорослими, яке виховує повагу та толерантність.

Таким чином, патріотизм у дошкільному віці — це складний процес [1]. Цей процес відбувається через конкретну діяльність у тісній взаємодії з сім'єю та освітнім закладом.

Видатний український педагог Василь Сухомлинський вважав, що коріння патріотизму починається з любові до людини. Він наголошував, що виховання любові до Батьківщини неможливе без виховання любові до рідного краю. Сухомлинський формулював патріотизм через конкретні дії.

Це турбота про квіти, дерева, тварин, повага до праці дорослих. Він писав про те, як важливо, щоб дитина відчувала себе частиною рідної землі, щоб її серце відгукувалося на красу природи та працьовитість людей. Для нього патріотизм був не декларативним, а діяльнісним. Це проявляється у ставленні до всього живого, до спадщини предків. Ця ідея є фундаментальною для розуміння дошкільного патріотизму. Він базується на емоційній прив'язаності та практичній взаємодії з навколишнім світом.

Сучасні дослідники, такі як Алла Богуш, також підкреслюють важливість формування національної свідомості та мовної культури з дошкільного віку. Вона розглядає патріотизм як складову ціннісних орієнтацій дитини. Це ставлення до рідної мови, як до найбільшої цінності, що є душею народу.

Виховання любові до рідного слова, знайомство з народними казками, піснями, легендами – це прямий шлях до формування національної свідомості. Це також розвиток поваги до культури свого народу [2]. Через мову дитина пізнає світ своїх предків, їхні цінності та мрії.

Алла Богуш наголошує на важливості закладання основ національної свідомості. Це відбувається через ознайомлення з українською культурою та мовою. Вона підкреслює, що мова є фундаментом національної ідентичності.

Емоційно-оцінний компонент є серцевиною патріотичного виховання [25]. Він полягає у формуванні в дітей емоційної прив'язаності та позитивного ставлення до Батьківщини. Це виховання любові до рідної землі, почуття гордості за свій народ, його досягнення, красу природи.

Діти мають відчувати радість від українських свят, пісень, танців. Важливо створювати ситуації успіху, щоб дитина відчувала свою цінність як члена суспільства. Це можуть бути спільні заходи, де діти відчують єдність. Наприклад, свято української пісні або День вишиванки. Емоційне переживання є рушійною силою для формування глибоких почуттів [34].

Поведінковий компонент проявляється у готовності дитини діяти на благо рідного краю. Це може бути допомога дорослим у догляді за квітами на ділянці дитячого садка. Це бережливе ставлення до природи, участь у прибиранні території. Це також повага до людей похилого віку, взаємодопомога, вміння ділитися. Хоча ці дії можуть здаватися незначними, вони є першими кроками до формування громадянської відповідальності.

Василь Сухомлинський завжди наголошував на важливості виховання через працю та діяльність. Він вважав, що тільки через активну взаємодію з навколишнім світом дитина може по-справжньому відчувати любов до нього.

Ідеї Василя Олександровича Сухомлинського, хоч і створені в інший історичний період, залишаються надзвичайно актуальними. Він вважав, що патріотизм виховується через любов до всього живого. Це любов до рідної природи, повага до праці хлібороба, турбота про слабких. Його педагогічна спадщина пропонує практичні шляхи виховання через природознавство, екскурсії, спостереження. Діти вчаться бачити красу рідної землі, піклуватися про неї.

Значний внесок у розуміння психологічних механізмів формування особистості зробив Іван Бех. Він наголошував на важливості формування моральних цінностей у дитини з раннього віку. Бех розглядав патріотизм як високосмислове почуття, що ґрунтується на глибоких моральних засадах. Це почуття формується через переживання, співпереживання, діяльність.

Для дошкільника це означає формування таких якостей, як доброта, відповідальність, взаємодопомога, повага до інших. Ці якості є фундаментом, на якому згодом вибудовується більш складне почуття любові до Вітчизни.

Іван Дмитрович Бех є одним з провідних українських вчених, чії ідеї глибоко розкривають психологічні аспекти виховання. Хоча його праці не завжди безпосередньо стосуються лише дошкільників, його концепція особистісно-орієнтованого виховання є надзвичайно актуальною.

Він стверджує, що патріотизм – це безумовне і високосмислове почуття. За І. Бехом, психологічними механізмами формування патріотизму є емпатія, співпереживання, ідентифікація з рідними, а також усвідомлення власної приналежності.

Це почуття починається з любові до близьких, до місця, де дитина народилася та зростає. Він наголошує на важливості створення емоційно насиченого середовища.

Це дозволяє дитині переживати позитивні емоції від взаємодії з рідним краєм. Такі переживання закладають основу для стійкого патріотичного почуття.

Інші психологічні дослідження в Україні зосереджуються на конкретних проявах патріотичних почуттів.

Українська педагогічна наука має значний доробок у сфері патріотичного виховання дошкільників. Педагоги розробляють ефективні методики та прийоми, спрямовані на формування любові до Батьківщини [40]. Вони враховують вікові особливості дітей та специфіку дошкільного освітнього середовища.

Алла Михайлівна Богущ є одним із провідних фахівців у галузі дошкільної освіти. Її праці є основою для розробки сучасних програм патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах. Вона акцентує увагу на формуванні ціннісних орієнтацій та національної свідомості через розвиток мовленнєвої компетентності.

Богущ підкреслює, що рідна мова є фундаментом патріотизму. Через українське слово, пісню, казку дитина засвоює національні цінності. Вона також є співавтором "Базового компонента дошкільної освіти". Цей документ визначає вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини. Він містить орієнтири для формування патріотичних почуттів. Це сприяє формуванню глибоких емоційних зв'язків з Батьківщиною.

Сучасні дослідження, такі як роботи О.О. Шадури, зосереджуються на технологіях формування патріотичних почуттів. Вона підкреслює, що основою патріотизму є любов до родини, рідного дому, дитячого садка. Це розширюється до любові до природи рідного краю.

О.О. Шадура пропонує конкретні методичні прийоми. Це, наприклад, створення куточків народознавства, організація тематичних ранків, проведення інтерактивних ігор.

Н.В. Гавриш також досліджує питання національно-патріотичного виховання дошкільників. Вона наголошує на важливості використання художніх творів – легенд,

віршів, пісень – для ознайомлення дітей з державними та народними символами. Це допомагає дітям усвідомити свою приналежність до України через образні засоби.

Олена Леонтіївна Кононко у своїх працях приділяє увагу формуванню цілісної особистості дошкільника. Це включає й аспекти громадянського та патріотичного виховання. Вона підкреслює важливість розвитку життєвої компетентності дитини. Це вміння взаємодіяти з соціумом, відповідальність за свої вчинки [12]. Ці якості є основою для подальшого усвідомленого патріотизму.

Таким чином, українські педагоги розробили різноманітні підходи. Вони охоплюють мовне, емоційне, діяльнісне та моральне виховання. Все це спрямоване на формування стійких патріотичних почуттів у дошкільників.

Аналізуючи праці українських психологів та педагогів щодо патріотичного виховання дошкільників, можна виявити як спільні точки зору, так і певні відмінності в підходах.

Об'єднує всіх дослідників розуміння важливості формування патріотизму з наймолодшого віку. Це визнається як фундамент для становлення свідомого громадянина. Всі науковці сходяться на думці, що патріотизм дошкільника – це комплекс почуттів.

Спільним для Василя Сухомлинського, Алли Богущ, Івана Беха, Олени Кононко та інших є акцент на ціннісному аспекті виховання. Вони єдині в думці, що патріотизм неможливий без формування моральних якостей. Це доброта, відповідальність, взаємоповага, працьовитість.

Сухомлинський підкреслював виховання любові до всього живого через конкретні дії. І. Бех фокусувався на глибинних психологічних механізмах формування цінностей. А. Богущ акцентує на важливості рідної мови та культури як ключових цінностей. О. Л. Кононко розглядає цілісний розвиток особистості, що включає громадянську компетентність.

Всі вони підтримують ідею, що виховання повинно бути особистісно орієнтованим. Тобто воно має враховувати індивідуальні особливості кожної дитини.

Проте існують і відмінності у акцентах. Василь Сухомлинський більше уваги приділяв природознавству та праці як основним засобам виховання патріотизму. Він вважав, що через безпосередню взаємодію з природою та участь у праці дитина вчиться любити свою землю.

Іван Бех зосереджується на психологічних механізмах формування почуття. Він говорить про емпатію та ідентифікацію як основу патріотизму. Для нього важливе внутрішнє прийняття дитиною цінностей.

Алла Богуш робить особливий акцент на мовленнєвому розвитку та національній свідомості. Вона бачить мову як ключовий інструмент патріотичного виховання.

Дослідження Н.В. Гавриш та О.О. Шадури є більш прикладними. Вони розробляють конкретні педагогічні технології та методики. Це використання фольклору, народних ігор, свят. Ці підходи доповнюють один одного. Вони створюють цілісну картину патріотичного виховання.

Застосування наукових розробок допомагає вихователям будувати ефективний освітній процес. Він спрямований на формування патріотичних почуттів у дітей. Інтеграція патріотичного виховання відбувається у різних видах діяльності дошкільників. Це системна робота.

Наприклад, ігрова діяльність є провідною для дошкільників. Це розвиває їхню емоційну прив'язаність до родинних цінностей. Настільні ігри, лото з українськими символами, тваринами, рослинами рідного краю також ефективні. На заняттях з розвитку мовлення та ознайомлення з навколишнім світом використовуються рекомендації Алли Богуш. Це читання українських народних казок, легенд, віршів про Україну. Діти розучують українські лічилки, забавлянки.

Це сприяє формуванню мовної культури та національної свідомості [3]. Обговорення змісту творів допомагає дітям усвідомити цінності, закладені в них.

Патріотичне виховання органічно вплітається у художньо-естетичну діяльність. Діти малюють українські пейзажі, народні орнаменти, вишиванки. Вони ліплять фігурки тварин, які мешкають в Україні. Створення оберегів, ляльок-мотанок, витинанок сприяє залученню до народної творчості. Музичні заняття включають розучування українських народних пісень, танців. Рекомендації Василя Сухомлинського щодо виховання любов'ю до природи реалізуються через екологічні прогулянки, догляд за рослинами та тваринами. Діти вчаться берегти довкілля рідного краю [11, 13].

Сучасні дослідження, зокрема О.О. Шадури та Н.В. Гавриш, підкреслюють важливість створення предметно-розвивального середовища. Це означає облаштування куточків українського побуту.

Сім'я є першим і найважливішим інститутом соціалізації дитини [46, 47]. Саме в родині закладаються основи світогляду, цінностей та ставлення до навколишнього світу. Українські науковці, досліджуючи питання патріотичного виховання, одностайно наголошують на вирішальній ролі сім'ї у цьому процесі. Жоден, навіть найдосконаліший, дитячий садок не зможе повноцінно сформувати патріотичні почуття без активної участі батьків.

Якщо дитина відчуває любов, турботу та повагу в родині, вона вчиться переносити ці почуття на ширше оточення. Батьки є першим прикладом для наслідування. Їхнє ставлення до України, до її історії, культури, мови, традицій прямо впливає на формування патріотичних почуттів у дитини. Якщо батьки з повагою ставляться до національних символів, шанують державні свята, розмовляють українською мовою, дитина природно переймає ці моделі поведінки.

Взаємодія дитячого садка та родини є ключовою для ефективності патріотичного виховання. Педагоги, спираючись на наукові рекомендації, активно співпрацюють з батьками.

Це можуть бути спільні тематичні батьківські збори, де обговорюються питання патріотичного виховання. Організуються спільні свята та заходи, які знайомлять дітей і дорослих з українськими традиціями. Наприклад, свято Різдва. Такі заходи посилюють емоційний зв'язок дитини з культурною спадщиною. Батькам надаються рекомендації щодо того, як можна виховувати патріотизм вдома. Це може бути читання українських казок, перегляд мультфільмів про Україну, спільні прогулянки рідним містом.

Дослідження показують, що вплив родинних цінностей на патріотизм є величезним. Спільні родинні традиції формують у дитини відчуття коріння, приналежності до роду та народу.

Можемо зробити висновок, що сім'я є тим місцем, де відбувається первинне ознайомлення дитини з світом патріотизму. Це закладає емоційну основу для подальшого, більш усвідомленого патріотичного становлення особистості.

Патріотичне виховання дошкільників є динамічною сферою, яка постійно потребує нових досліджень. Сучасний світ швидко змінюється, і це створює нові виклики та відкриває нові можливості для науковців. Існують ще невідкриті питання, що потребують глибшого вивчення.

Одним з важливих напрямків є дослідження впливу сучасних інформаційних технологій на формування патріотичних почуттів. Діти з раннього віку активно взаємодіють з гаджетами, інтернетом, соціальними мережами [24].

Важливим є дослідження впливу кризових ситуацій (наприклад, війна, соціальні потрясіння) на формування патріотичних почуттів у дошкільників. Це вимагає розробки нових підходів до психолого-педагогічної підтримки.

Дослідження патріотичних почуттів дітей дошкільного віку в працях українських психологів та педагогів підтверджує величезне значення цієї теми для становлення особистості та розвитку суспільства.

Аналіз наукових джерел демонструє, що патріотизм у дошкільному віці – це складне явище. Воно починається з конкретних емоційних прив'язаностей. Це любов до рідного дому, родини, дитячого садка, природи рідного краю. Згодом це почуття розширюється до усвідомлення себе як частини українського народу.

Провідні українські науковці, такі як Василь Сухомлинський, Іван Бех, Алла Богуш, Олена Кононко, Н.В. Гавриш, О.О. Шадур, розробили цілісні концепції та практичні рекомендації. Вони доводять, що патріотичні почуття не виникають спонтанно. Вони потребують систематичного та цілеспрямованого виховання.

Підсумки досліджень підкреслюють ефективність комплексного підходу до патріотичного виховання. Він має поєднувати різні методи та форми роботи. Це використання українського фольклору, народних ігор, свят. Це також діяльність, спрямована на пізнання рідного краю та взаємодію з природою.

Особлива увага приділяється ролі родини. Батьки є першими вихователями патріотизму. Їхній особистий приклад та активна співпраця з дитячим садком є запорукою успіху.

1.2. Художня література як засіб формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку

Патріотизм закладає міцний фундамент свідомого громадянства. Він допомагає дитині усвідомити себе частиною рідної землі, народу та культури. Ми зосередимося на тому, як вірші, оповідання та розповіді впливають на формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку.

Художнє слово має надзвичайну силу впливу на внутрішній світ дитини. Особливо це стосується дошкільного віку, коли мислення дитини є образним. Діти сприймають інформацію через яскраві образи, емоції та переживання.

Художня література створює у свідомості дитини цілісні картини. Це допомагає їй проживати події, відчувати емоції разом з героями. Завдяки цьому інформація засвоюється набагато глибше.

Одним з ключових психологічних механізмів є формування емпатії та співпереживання. Коли дитина слухає оповідання про дружбу або вірш про красу природи, вона вчиться відчувати те саме, що й персонажі чи автор. Вона співчуває героям, радіє їхнім успіхам, сумує через невдачі. Це розвиває її емоційний інтелект. Це також формує здатність до розуміння інших людей. Ця здатність є основою для розвитку моральних почуттів та патріотизму. Дитина починає переносити ці почуття на ширше оточення – на свою родину, друзів, рідне місто, а згодом і на всю Україну.

Інший важливий механізм — це ідентифікація з літературними героями. Діти часто уявляють себе на місці улюблених персонажів. Вони наслідують їхні вчинки, слова, цінності. Наприклад, історії про українських козаків або народних героїв формують уявлення про сміливість та відданість Батьківщині. Прості оповідання про бережливе ставлення до природи виховують відповідальність.

Через вірші та оповідання дитина знайомиться з багатством рідного слова. Мова є душею народу, носієм його культури та традицій [8, 10]. Через рідну мову дитина

пізнає світ своїх предків, їхні мрії та прагнення. Виховання любові до рідного слова через художню літературу є прямим шляхом до формування міцної національної свідомості та патріотичних почуттів. Ці психолого-педагогічні механізми працюють у комплексі. Вони забезпечують глибокий вплив художнього слова на формування патріотизму у дошкільників.

Правильний добір художніх творів є ключовим для ефективного патріотичного виховання дошкільників. Не кожен вірш чи оповідання буде корисним для дітей цього віку. Існує низка критеріїв, які допомагають вихователям та батькам обирати літературу, що дійсно сприятиме формуванню патріотичних почуттів.

Перший і найважливіший критерій – це вікова відповідність та доступність змісту. Твір повинен бути зрозумілим для дошкільника. Його лексика не має бути надто складною, а сюжет – заплутаним. Ідеї, що закладаються у творі, повинні бути конкретними та зрозумілими для дитини.

Другий критерій – це художня цінність та образність. Літературний твір має бути привабливим. Він повинен викликати в дитини позитивні емоції. Яскраві образи, мальовничі описи, цікаві діалоги роблять твір захопливим. Якщо твір написаний талановито, він викликає емоційний відгук. Він сприяє формуванню художнього смаку.

Третій критерій – ідейна спрямованість. Твір повинен відображати національні цінності та українську ментальність. Він має виховувати повагу до українського народу, його історії, традицій, культури. Це можуть бути оповідання про працьовитість українців, їхню гостинність, любов до пісні.

Четвертий критерій – емоційна насиченість та позитивний вплив на дитину. Твір має викликати теплі, світлі почуття. Він повинен надихати дитину на добрі вчинки, розвивати її моральні якості. Слід уникати творів, що містять агресію, жорстокість або негативні стереотипи. Патріотизм, вихований на позитивних емоціях, є більш стійким та щирим. Він формує у дитини оптимістичний погляд на світ.

Вірші є одним з найдоступніших і найефективніших засобів для формування патріотичних почуттів у дошкільників. Їхня ритмічність та мелодійність роблять їх надзвичайно привабливими для дітей. Вірші легко запам'ятовуються. Вони допомагають дитині відчувати красу рідної мови та природи.

Українська поезія має безліч прикладів творів, які ідеально підходять для патріотичного виховання.

Вірші Лесі Українки про природу "На зеленому горбочку" та "Барвінок", чудово виховують любов до рідної землі. Ці твори, насичені поетичними образами, допомагають дітям відчувати красу українського пейзажу, побачити велич природи. Через прості, але глибокі слова, дитина вчиться цінувати те, що її оточує.

Класик української літератури Тарас Шевченко також має патріотичні твори. Фрагменти віршів про Україну, її безкраї поля, річки, символи формують почуття гордості за рідний край [38]. Це знайомство з поетичним словом Кобзаря змалечку закладає основу для розуміння української культури.

Наталя Забіла у своїх віршах "Наша мова" та "Святковий день", гарно оспівує рідну мову та українські свята. Ці вірші допомагають дитині усвідомити цінність української мови. Вони викликають бажання розмовляти нею, пізнавати її красу. Через описи свят дитина занурюється у світ українських традицій. Вона відчуває себе частиною свого народу.

Поезія Платона Воронька "Облітав журавель", зворушливо розповідає про рідний дім, родину, працю. Вони формують почуття затишку, безпеки та любові до сімейного вогнища. Ці прості вірші виховують повагу до праці та традицій. Вони показують важливість кожного члена сім'ї.

Марійка Підгірянка у своїй поезії "Ой, я маленька", оспівує красу природи, життя села, родинні стосунки. Її твори наповнені теплом та добротою. Вони допомагають дітям побачити красу довкілля [48]. Вони також вчать турботі та взаємодії з природою.

Вірш Дмитра Павличка "Де найкраще місце на землі", звертається до теми любові до України. Він простою мовою пояснює дитині, чому рідний край є найдорожчим.

Такі твори безпосередньо формують патріотичні почуття. Вони викликають гордість за свою Батьківщину. Використання цих віршів дозволяє емоційно та доступно донести до дошкільників ідеї патріотизму, любові до рідної землі та мови.

Оповідання та розповіді відіграють не менш важливу роль у формуванні патріотичних почуттів дошкільників. Ці жанри дозволяють дитині зрозуміти мотиви вчинків та засвоїти моральні уроки. Вони допомагають сформувати уявлення про цінності, традиції та прояв героїзму.

Видатний педагог Василь Сухомлинський є неперевершеним майстром коротких оповідань для дітей. Його твори – "Квітка сонця", "Як білочка дятла врятувала", "Яблуко і Струмок" – не говорять прямо про патріотизм. Однак вони виховують базові моральні якості: доброту, чуйність, працьовитість, бережливе ставлення до природи, взаємодопомогу.

Саме ці якості є фундаментом, на якому будується справжній патріотизм. Адже любов до Батьківщини починається з любові до людини, до живої природи, до праці на благо інших. Оповідання Сухомлинського вчать дітей бачити красу навколишнього світу та дбати про нього.

Оксана Іваненко створила цілу низку розповідей про видатних українців, які були адаптовані для дитячої аудиторії. Її книга "Маленьким про великих" знайомить дошкільників з життям і діяльністю таких особистостей, як Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко. Хоча це біографічні розповіді, вони подані у формі, зрозумілій дітям.

Вони дозволяють усвідомити велич цих постатей. Це формує гордість за свій народ та його досягнення.

Через твори Олени Пчілки можна побачити побут і традиції українського народу. Її оповідання описують життя української сім'ї, сільські будні та свята, народні звичаї. Через ці історії діти дізнаються про національний одяг, обряди, народні іграшки.

Українські народні казки та легенди є цікавим джерелом для патріотичного виховання. Казки, такі як "Колобок", "Рукавичка", "Котигорошко", передають мудрість народу. Вони показують його характер, цінності, прагнення. Через казкові сюжети діти засвоюють поняття добра і зла, справедливості, сміливості.

Ефективна робота з художнім твором у дошкільному віці вимагає системного підходу. Це процес, який включає кілька важливих етапів. Кожен етап має свої завдання і форми роботи.

Підготовчий етап є ключовим для зацікавлення дитини та створення відповідної атмосфери. Перед читанням вихователь може провести коротку бесіду. Метою є привернути увагу дітей до теми твору.

Наприклад, перед читанням вірша про осінь можна обговорити, які зміни відбуваються в природі. Якщо твір про український рушник, можна показати справжній рушник. Важливо також ознайомити дітей з новою лексикою, якщо вона є у творі. Незнайомі слова пояснюються простими і доступними для дошкільників словами. Це допомагає уникнути нерозуміння під час читання. Можна також використовувати ілюстрації. Вони налаштовують дітей на сприйняття змісту.

Основний етап – це виразне читання або розповідання твору. Вихователь повинен читати емоційно, інтонаційно підкреслюючи важливі моменти. Голос має передавати настрій твору.

Важливо підтримувати зоровий контакт з дітьми [29]. Після читання проводиться бесіда за змістом. Питання мають бути відкритими. Вони спонукають дітей до роздумів, а не до односкладових відповідей.

Наприклад: "Що ти відчував, коли слухав про...?"; "Чому герой зробив саме так?"; "Чи сподобалася тобі ця історія?". Це допомагає дітям усвідомити основну ідею твору. Також проводиться аналіз вчинків героїв. Діти оцінюють дії персонажів, розрізняють добро і зло, визначають моральні цінності. Це важливий момент для формування моральних основ патріотизму.

Заклучний етап передбачає узагальнення вражень та закріплення отриманих знань. Важливо обговорити емоційні враження дітей від твору. Можна запропонувати дітям поділитися своїми почуттями. Це може бути малювання ілюстрацій до твору або ліплення героїв. Можна також організувати драматизацію уривків або розіграти сюжетно-рольові ігри за мотивами твору. Такі творчі завдання допомагають дітям краще засвоїти зміст [32].

Всі ці етапи взаємопов'язані і забезпечують цілісний вплив художнього слова на патріотичні почуття дошкільників.

Художня література використовується на заняттях з розвитку мовлення та ознайомлення з навколишнім світом [5, 7, 8]. На цих заняттях вихователі читають вірші та оповідання про Україну, її природу, традиції, видатних людей. Завдяки цьому діти поповнюють словниковий запас. Вони також розвивають зв'язне мовлення [39]. Вони вчаться будувати речення, переказувати зміст. Це також сприяє розширенню кругозору дітей. Вони отримують нові знання про свою Батьківщину [6].

Важливою формою роботи є організація літературних свят, ранків та конкурсів. Ці заходи дозволяють дітям проявити себе. Вони вчать виступати перед публікою. Вони також дають можливість відчувати себе частиною колективу.

На таких святах діти декламують вірші українських поетів. Вони інсценують уривки з оповідань. Це формує почуття гордості за рідну мову та культуру.

Наприклад, щорічні Шевченківські читання у ЗДО є чудовим прикладом такої інтеграції.

Особлива увага приділяється взаємодії з родиною. Батьки є основними партнерами у вихованні. Вихователі проводять консультації щодо того, як краще працювати з книгою. Це сприяє тому, щоб патріотичне виховання не обмежувалося лише дитячим садком. Воно продовжується і в сімейному колі [33]. Така інтеграція художньої літератури в освітній процес та повсякденне життя дитини робить патріотичне виховання цілісним [49]. Це робить його ефективним та допомагає формувати глибокі та стійкі патріотичні почуття.

Художня література є потужним та незамінним засобом у формуванні патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку. Вона впливає на дитину через образне мислення та емоційне сприйняття. Вірші, оповідання та розповіді формують любов до мови, культури та традицій.

Твори українських авторів, таких як Леся Українка, Тарас Шевченко, Наталя Забіла, Платон Воронько, Марійка Підгірянка, Дмитро Павличко, Василь Сухомлинський, Оксана Іваненко, Олена Пчілка, є невичерпним джерелом для цього процесу. Вони насичені національним колоритом та несуть глибокі моральні й патріотичні ідеї.

Дослідження підтверджують важливість комплексного підходу та систематичної роботи з різними жанрами літератури. Вірші, завдяки своїй ритмічності та емоційності, швидко запам'ятовуються і викликають яскраві образи. Оповідання та розповіді, зі своїм сюжетом і героями, дозволяють дітям осмислити вчинки та засвоїти моральні уроки. Правильний добір творів є запорукою успіху. Методика роботи повинна включати підготовчий, основний та заключний етапи. Це дозволяє максимально ефективно використовувати потенціал художнього слова.

1.3. Аналіз програм розвитку дітей дошкільного віку від 2 до 7 років.

Якість дошкільної освіти є фундаментом для повноцінного розвитку кожної дитини. Від того, наскільки продумано та ефективно побудовано освітній процес у дитячому садку, залежить успішність подальшого навчання дитини. Також це впливає на її адаптацію у суспільстві [37].

Важливість вибору та аналізу програм розвитку дітей дошкільного віку не можна переоцінити. Ці програми допомагають систематизувати освітню діяльність. Вони також забезпечують гармонійний та всебічний розвиток малюків віком від 2 до 7 років. Необхідно глибоко розуміти особливості кожної програми. Це дає змогу педагогам обирати найкращі підходи. Вони мають відповідати потребам дітей. Це також важливо для адаптації до вимог сучасного суспільства.

Проведемо детальний та порівняльний аналіз ключових освітніх програм, що використовуються в дошкільній освіті України [36]. Ми розглянемо програми "Дитина", "Я у світі", "Впевнений старт" та "Українське дошкілля". Ми хочемо розкрити їхній зміст та особливості реалізації.

Вся система дошкільної освіти в Україні ґрунтується на Державному стандарті дошкільної освіти. Він визначає вимоги до рівня розвиненості, вихованості та навченості дитини дошкільного віку. ДСДО є орієнтиром для розробки всіх освітніх програм. Він також є критерієм для оцінки якості дошкільної освіти. Його сутність полягає у забезпеченні гарантованого державою мінімуму змісту дошкільної освіти. Він орієнтує педагогів на цілісний розвиток особистості. Це включає її фізичний, психічний, соціальний, духовний та інтелектуальний розвиток.

Державний стандарт дошкільної освіти структурований за освітніми лініями. Ці лінії представляють основні напрямки розвитку дитини.

Серед них виділяють:

- "Особистість дитини", охоплює формування самосвідомості, самостійності, моральних якостей [16];
- "Дитина в соціумі", спрямована на соціалізацію, формування навичок взаємодії;
- "Дитина в природному довкіллі", виховує екологічну свідомість та бережливе ставлення до природи;
- "Дитина у світі культури", знайомить з мистецтвом та культурними цінностями;
- "Гра дитини", визнає гру провідною діяльністю дошкільника;
- "Мовлення дитини", розвиває комунікативні навички та мовленнєву компетентність;
- "Дитина сенсорно-пізнавальний простір", сприяє розвитку логічного мислення та пізнавальних процесів;
- "Художньо-продуктивна діяльність", розвиває творчі здібності.

Кожна освітня лінія має свої змістові характеристики. Вони враховують вікові особливості дітей.

Державний стандарт дошкільної освіти чітко визначає вимоги до результатів розвитку дітей за віковими періодами. Це означає, що програма встановлює, чого дитина повинна досягти до певного віку.

Освітня програма "Дитина" є однією з найдавніших та найбільш поширених в українському дошкіллі. Її розробка розпочалася ще в радянські часи, проте вона постійно оновлюється та адаптується до сучасних вимог [42].

Серед провідних авторів та співавторів варто виділити таких відомих науковців, як:

- Василь Сухомлинський – його педагогічні ідеї є основою для багатьох морально-духовних аспектів програми;

- Алла Богуш – співрозробник концепції мовленнєвого розвитку та національно-патріотичного виховання.

Філософія програми "Дитина" базується на ідеї гармонійного, всебічного розвитку особистості (Рис. 1.2.). Вона прагне виховати дитину, яка має сформовані морально-духовні якості [15] . Програма робить акцент на розвитку творчих здібностей та пізнавальної активності.

Рис. 1.2. Програма "Дитина"

Структура та зміст програми "Дитина" традиційно організовані за віковими групами, починаючи з раннього віку (від 2 до 3 років) і до старшого дошкільного віку (від 6 до 7 років). Зміст програми поділений на розділи, які відображають різні види діяльності та сфери розвитку: фізичний, пізнавальний, мовленнєвий, художньо-естетичний, соціально-моральний.

Програма детально розписує завдання та зміст роботи для кожної вікової групи. Вона пропонує орієнтовні показники розвитку дітей. Сильні сторони програми

"Дитина" полягають у її практичній спрямованості та деталізації. Вихователі отримують чіткі методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу.

Програма є зрозумілою та зручною у використанні. Вона забезпечує системність у вихованні та навчанні. Акцент на морально-духовному вихованні також є важливою перевагою. Він відповідає потребам сучасного суспільства. Програма добре розроблена в плані традиційних видів діяльності, таких як заняття, ігри, спостереження.

Проте, як і будь-яка програма, "Дитина" має і можливі недоліки. Деякі критики зазначають, що вона може бути недостатньо гнучкою у швидких змінах освітніх тенденцій. Часом її деталізація може обмежувати творчість вихователя. Вона не завжди надає достатньо простору для імпровізації та індивідуалізації. Також програма може потребувати додаткових матеріалів та сучасних технологій для повної реалізації. Попри це, "Дитина" залишається однією з найавторитетніших і найширше використовуваних програм в українських ДНЗ. Її постійна адаптація дозволяє залишатися актуальною.

Освітня програма "Я у світі" – це сучасний підхід до дошкільної освіти, який значною мірою фокусується на особистісному розвитку дитини (Рис. 1.3.). Серед її розробників – відомі українські науковці: Тетяна Дем'янчук, Наталія Лисенко, Людмила Долинна та інші.

Рис. 1.3. Освітня програма "Я у світі"

Філософія цієї програми ґрунтується на ідеї, що дитина є активним суб'єктом пізнання. Вона не просто отримує знання, а самостійно конструює своє розуміння світу. Головний акцент робиться на розвитку самосвідомості дитини, її соціалізації та формуванні життєвої компетентності. Це означає, що програма спрямована на те, щоб дитина навчилася розуміти себе, свої емоції, взаємодіяти з оточенням. Вона вчиться приймати рішення та адаптуватися до різних життєвих ситуацій.

Структура та зміст програми "Я у світі" відрізняються своєю орієнтацією на розвиток "Я-концепції" дошкільника. Програма має розділи, що охоплюють формування позитивного ставлення до себе, усвідомлення своїх можливостей.

Також вона включає розвиток емоційної сфери дитини. Це вміння розпізнавати та виражати емоції, керувати ними. Важливим є формування цінностей, таких як доброта, відповідальність, повага до інших.

Програма акцентує на розвитку емоційного інтелекту. Це вміння розуміти почуття інших, співпереживати. Зміст реалізується через різноманітні види діяльності. Це інтерактивні ігри, ситуативні завдання, проектна діяльність. Ці види діяльності сприяють активному залученню дитини.

Сильні сторони програми "Я у світі" полягають у її зосередженості на особистісному розвитку. Вона допомагає дітям стати більш впевненими у собі, самостійними та соціально адаптованими. Програма сприяє розвитку критичного мислення та креативності. Вона вчить дітей шукати власні рішення.

Акцент на формуванні життєвої компетентності є дуже актуальним. Програма також заохочує індивідуалізацію підходів до кожної дитини. Вона дозволяє враховувати її унікальні потреби та можливості. Це забезпечує більш глибокий та осмислений розвиток.

Проте, серед можливих недоліків можна виділити, що програма може потребувати додаткових методичних матеріалів та значної підготовки від вихователя. Вона вимагає від педагогів високої кваліфікації.

Іноді вихователям може бути складно перевести теоретичні засади в конкретні практичні дії без чітких деталізованих вказівок. Це може бути викликом для менш досвідчених фахівців. Незважаючи на це, "Я у світі" є цінним інструментом для виховання гармонійної та соціально компетентної особистості.

Освітня програма "Впевнений старт" є однією з найпопулярніших в Україні (Рис. 1.4.). Вона спеціально розроблена для підготовки дітей старшого дошкільного віку до успішного навчання у школі [18].

Рис. 1.4. Освітня програма "Впевнений старт"

Колектив авторів, який працював над її створенням, очолювала Тамара Олександрівна Піроженко. Філософія програми базується на ідеї формування ключових компетентностей, необхідних для першокласника. Вона забезпечує плавний перехід та наступність між дошкільною та початковою освітою. Програма прагне зробити цей перехід ефективним. Вона готує дитину до засвоєння шкільних знань та до соціальної адаптації в новому середовищі.

Структура та зміст "Впевненого старту" чітко орієнтовані на кінцевий результат – готовність до школи. Програма інтегрує розвиток усіх необхідних для цього сфер. Це включає розвиток пізнавальних процесів: уваги, пам'яті, мислення, уяви. Особлива увага приділяється формуванню елементарних математичних уявлень та підготовці до опанування грамоти.

Також значне місце займає соціально-моральне виховання. Це формування навичок співпраці, самостійності, відповідальності. Програма охоплює і фізичний

розвиток. Адже фізична готовність є важливою для шкільного життя. Хоча програма призначена для дітей від 2 до 7 років, її особливий акцент робиться на старшій групі – від 5 до 7 років. Саме для цього віку розроблено найдетальніші методичні рекомендації та завдання.

Сильні сторони "Впевненого старту" очевидні. Це її практична спрямованість на готовність до школи. Вона забезпечує чіткі орієнтири для педагогів щодо того, які знання та навички повинні мати діти на момент вступу до першого класу.

Програма має чітку структуру та логічну послідовність. Це полегшує її реалізацію в освітньому процесі. Вона містить багато ігрових завдань та вправ, що робить навчання цікавим для дітей. Програма також добре поєднує різні освітні лінії БКДО. Це забезпечує комплексний розвиток дитини. Вона є дуже популярною серед батьків, які прагнуть якісної підготовки своїх дітей до школи.

Проте, існують і недоліки. Через свою спрямованість на підготовку до школи, програма може бути менш гнучкою для роботи з молодшими віковими групами – 2-5 років. Деякі фахівці вважають, що в молодшому віці програма може бути надто орієнтованою на навчання, а не на розвиток через гру. Це може зменшити простір для вільної гри та творчості.

Іноді може виникнути ризик перевантаження дітей. Це можливо, якщо вихователь надмірно зосереджується на академічних аспектах.

Незважаючи на недоліки, "Впевнений старт" залишається ефективним інструментом для забезпечення якісної підготовки дітей до початкової школи.

Освітня програма "Українське дошкілля" є важливою відповіддю на потребу суспільства у національно-патріотичному вихованні (Рис. 1.5.). Вона спрямована на формування у дітей глибокої поваги до української культури, мови та традицій.

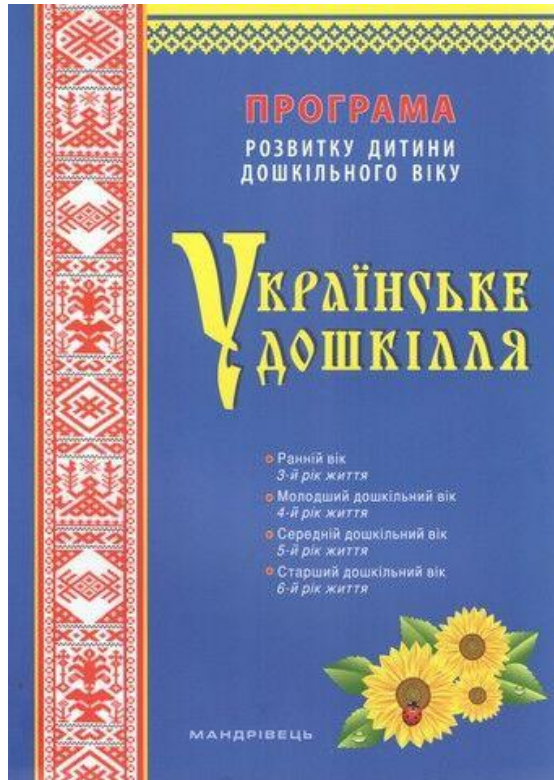

Рис. 1.5. Освітня програма "Українське дошкілля"

Колектив авторів, який працював над цією програмою, очолила Олена Іванівна Долинна. Філософія програми полягає у пріоритетності національно-патріотичного виховання. Вона прагне зберегти та розвивати українські традиції та культуру. Це відбувається шляхом їх інтеграції в усі аспекти життя дошкільника. Програма виховує дитину як свідомого громадянина України.

Структура та зміст "Українського дошкілля" пронизані українознавчим компонентом. Елементи української культури, історії та народної творчості присутні на всіх заняттях та у повсякденній діяльності. Діти знайомляться з українськими народними казками, піснями, іграми. Вони вивчають національні символи: Прапор, Герб, Гімн.

Особлива увага приділяється ознайомленню з народними святами та обрядами. Це Різдво, Великдень, Івана Купала. Програма також передбачає вивчення

українського побуту. Це можуть бути народні ремесла, традиційний одяг. Формування національної свідомості відбувається через активну участь дітей у цих заходах. Вони відчують себе частиною великої української родини.

Сильні сторони програми "Українське дошкілля" полягають у її сильному національному компоненті. Вона допомагає дітям з раннього віку усвідомити свою національну ідентичність. Програма розвиває повагу та любов до своєї Батьківщини. Вона збагачує духовний світ дитини. Використання народних традицій робить освітній процес цікавим та емоційно насиченим. Це дозволяє дітям краще засвоювати інформацію.

Важливо, щоб національне виховання не було нав'язливим. Воно має бути природним та органічним. Програма потребує від педагогів глибоких знань української культури та історії.

Загалом, "Українське дошкілля" є цінним інструментом для виховання патріотично налаштованих, свідомих громадян України.

Порівняльний аналіз освітніх програм "Дитина", "Я у світі", "Впевнений старт" та "Українське дошкілля" дозволяє глибше зрозуміти їхні сильні сторони та особливості. Це допомагає педагогам зробити усвідомлений вибір. Кожна програма має свої унікальні методологічні підходи.

Проведемо загальну коротку характеристику для кожної програми.

Таблиця 1.1 – Характеристика програм

Програма	Характеристика
"Дитина"	Часто асоціюється з більш традиційним, але постійно оновлюваним підходом. Вона зосереджена на всебічному

	розвитку, з акцентом на морально-духовному вихованні.
"Я у світі"	Має яскраво виражений особистісно-орієнтований підхід. Вона ставить у центр розвитку дитину, її самосвідомість та життєву компетентність.
"Впевнений старт"	Має чіткий підхід. Вона орієнтована на формування конкретних знань, умінь та навичок, необхідних для школи.
"Українське дошкілля"	Є унікальною завдяки своєму національно-патріотичному фокусу. Вона інтегрує українознавчий компонент у всі аспекти освітнього процесу.

Щодо змісту освітніх ліній, всі програми відповідають вимогам Базового компонента дошкільної освіти. Однак, глибина розкриття та акценти відрізняються. У програмі "Дитина" освітні лінії розкриваються детально, з великою кількістю практичних прикладів. "Я у світі" зосереджена на емоційному та соціальному розвитку. "Впевнений старт" посилює пізнавальний розвиток та логічне мислення, особливо у старших дошкільників. "Українське дошкілля" насичує всі лінії національним змістом.

Акцент на певних аспектах розвитку також різниться. "Дитина" прагне до рівномірного розвитку всіх сфер, з посиленою увагою до моральних аспектів. "Я у світі" сфокусована на соціальному та емоційному інтелекті. "Впевнений старт" чітко орієнтована на когнітивний розвиток та формування академічних навичок для підготовки до школи. "Українське дошкілля" робить наголос на національному та

духовному розвитку. Всі програми забезпечують певну наступність між віковими групами, але "Впевнений старт" має найчіткіше виражену наступність з початковою школою.

Щодо гнучкості та можливостей для творчого застосування, програми також мають відмінності. "Я у світі" та "Українське дошкілля" надають більше простору для творчості вихователя. Вони заохочують адаптацію до індивідуальних потреб дітей. "Дитина" та "Впевнений старт" є більш структурованими. Це може дещо обмежувати імпровізацію, але забезпечує системність.

Проте, всі програми розроблені у відповідності до Базового компонента дошкільної освіти. Це забезпечує їхню відповідність державним стандартам. Кожна програма є цінним інструментом, і вибір залежить від пріоритетів конкретного закладу.

Вибір та реалізація освітньої програми має прямий і значний вплив на організацію педагогічного процесу в дошкільному закладі та на безпосередній розвиток дітей. Досвід реалізації програм у практиці ДНЗ демонструє, що успіх залежить не тільки від самої програми, а й від професіоналізму педагогів.

Наприклад, програма "Дитина" з її деталізованими рекомендаціями часто полегшує планування. Однак, вона вимагає від вихователя творчого підходу, щоб уникнути формалізму. "Я у світі" стимулює педагогів до глибшого вивчення психології дитини. Вона також заохочує до застосування індивідуальних підходів. "Впевнений старт" допомагає чітко структурувати підготовку до школи. Але вимагає від педагогів постійного контролю за рівнем засвоєння знань. "Українське дошкілля" потребує глибоких знань української культури та вміння її інтегрувати.

Відгуки педагогів та батьків є важливим показником ефективності програм. Батьки часто відзначають, що програма "Впевнений старт" дійсно допомагає дітям краще адаптуватися до школи. Вони бачать чіткий прогрес у розвитку пізнавальних навичок.

Вихователі, які працюють за "Я у світі", часто говорять про покращення соціально-емоційного розвитку дітей. Вони відзначають їхню самостійність та впевненість.

Щодо "Дитини", її оцінюють за системність та широке охоплення всіх сфер розвитку. "Українське дошкілля" отримує позитивні відгуки за сильне національно-патріотичне виховання.

Проте, деякі батьки можуть відчувати, що певні програми роблять занадто великий акцент на одному аспекті, наприклад, на інтелектуальному розвитку, і менше – на творчості.

Результати розвитку дітей, які навчаються за різними програмами, є найважливішим критерієм. Діти, які займаються за програмою "Впевнений старт", зазвичай демонструють високий рівень готовності до школи. Вони мають добрі показники з читання, математики, логічного мислення.

Діти, які виховуються за "Я у світі", часто показують високий рівень емоційного інтелекту. Вони також краще адаптуються в соціумі, мають розвинені навички комунікації.

Програма "Дитина" забезпечує гармонійний та збалансований розвиток у всіх сферах.

Діти, які навчаються за "Українським дошкіллям", мають добре сформовану національну свідомість. Вони також виявляють інтерес до української культури.

Вибір та ефективна реалізація освітньої програми є стратегічним рішенням для кожного дошкільного навчального закладу [23]. Важливо також враховувати кваліфікацію та готовність педагогів до роботи за обраною програмою. Кожна програма вимагає певних знань та навичок від вихователя.

Однією з найефективніших стратегій є можливості комбінування елементів різних програм. Це дозволяє створити унікальний освітній простір.

Необхідність постійного підвищення кваліфікації педагогів для ефективної реалізації програм є беззаперечною. Програми розвитку постійно оновлюються. З'являються нові методики та підходи. Вихователі повинні бути в курсі цих змін. Це означає участь у семінарах, тренінгах, курсах підвищення кваліфікації. Важливо також обмінюватися досвідом з колегами.

Адміністрація ЗДО має створювати умови для професійного зростання педагогів. Це включає доступ до сучасної методичної літератури. Це також організація внутрішніх тренінгів. Лише висококваліфікований та вмотивований педагог може повною мірою реалізувати потенціал будь-якої програми. Він може адаптувати її до потреб кожної дитини.

Висновки до першого розділу

Якісна дошкільна освіта є фундаментом для повноцінного розвитку суспільства [35]. Вона виховує їх справжніми патріотами. Діти вчаться любити свою країну, розуміти її культуру та гідно представляти її у світі.

Українські науковці зробили значний внесок у розвиток цієї галузі. Василь Сухомлинський, Іван Бех, Алла Богуш та інші визначили ключові принципи виховання. Вони стверджували, що патріотизм починається з любові до близьких людей. Це також включає любов до рідної природи, мови та народних традицій. Художня література, через вірші, оповідання та казки, стає важливим інструментом. Вона збагачує емоційний світ дитини та формує її національну свідомість.

Ми проаналізували кілька важливих освітніх програм: "Дитина", "Я у світі", "Впевнений старт" та "Українське дошкілля". Кожна з них має свою унікальну філософію та методологічні підходи до розвитку дітей.

Усі ці програми відповідають вимогам Базового компонента дошкільної освіти. Це забезпечує єдність стандартів. При цьому їхні відмінності дають педагогам можливість гнучко обирати та комбінувати методики. Це дозволяє максимально враховувати індивідуальні потреби кожної дитини та особливості освітнього закладу.

Успіх дошкільної освіти залежить від цілісного та системного підходу. Він повинен поєднувати наукові знання. Також важлива творчість педагогів та активна участь батьків. Лише за таких умов ми зможемо виховати гармонійне та свідоме покоління. Воно стане міцною опорою для майбутнього процвітання України.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

2.1. Стан рівнів сформованості патріотичних почуттів дітей дошкільного віку

Дошкільний вік — це саме той період, коли активно формуються базові цінності дитини. Тоді закладаються її перші уявлення про світ.

Це дослідження має особливу цінність через свій нестандартний підхід. До його проведення залучали дітей старшого віку. Цей метод дозволив отримати інформацію про патріотичні почуття молодших дошкільників. Він також значно поглиблював власну громадянську свідомість юних дослідників. Вони вчилися спостережливості, відповідальності та аналітичному мисленню.

Це поєднання навчального та практичного досвіду було дуже корисним. Воно допомагало старшим дітям краще зрозуміти себе та оточуючий світ. Вони відчували себе частиною важливого та значущого проєкту.

Дошкільний навчальний заклад є першою ланкою в освітній системі. Саме там формуються початкові уявлення дитини про свій народ та країну. Тому стан патріотичних почуттів у дошкільнят був важливим показником. Він свідчив про ефективність виховної роботи.

Дослідження, проведене у конкретному дитячому садочку "Фенікс" у Києві, дало реальні дані. Ці дані допомогли виявити сильні та слабкі сторони у виховній роботі. Вони дозволили розробити більш цілеспрямовані та ефективні методики.

Усі ці аспекти робили обрану тему вкрай актуальною для того часу.

Метою цього дослідження було з'ясування поточного стану сформованості патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку. Це завдання виконувалося на базі дитячого садочка "Фенікс" у місті Києві.

Головна особливість дослідження полягала в його виконавцях. Дослідження проводилося в групі, що складалася з 30 дітей старшого віку.

Вони виступали в ролі юних дослідників. Їхня участь робила процес унікальним. Вона також додавала додаткову цінність отриманим результатам. 30 дітей старшого віку вже мали достатній рівень розвитку, щоб розуміти поставлені завдання та відповідально ставитися до збору інформації.

Ми прагнули не просто констатувати наявні факти. Нашою метою було отримати детальну картину. Вона мала показати, наскільки глибоко діти дошкільного віку усвідомлювали патріотичні поняття.

Йшлося про їхнє ставлення до України, Києва, рідної мови та культури.

Ми також прагнули зрозуміти, як ці почуття проявлялися у їхній поведінці. Дослідженню підлягала одна старша група дитячого садочка "Фенікс", що налічувала 12 дітей. Ця кількість дозволяла провести якісний аналіз без надмірного навантаження на дошкільників та юних дослідників.

Отримані дані планували використати для практичних цілей. Вони мали допомогти педагогам дитячого садочка "Фенікс" вдосконалити свою роботу. Це стосувалося патріотичного виховання.

Таким чином, мета дослідження була подвійною. Вона поєднувала науковий інтерес із практичною користю для розвитку дошкільнят. Це дозволило зробити виховний процес більш цілеспрямованим та ефективним.

Було проведено навчання та супровід 30 дітей старшого віку для проведення дослідження. Це включало проведення спеціальних тренінгів.

На них пояснили, як збирати дані в дитячому садочку "Фенікс". Також було забезпечено постійний контроль та підтримка з боку дорослих-координаторів.

Патріотичні почуття у дітей дошкільного віку — це емоційно насичене ставлення до того, що є найближчим і найріднішим. Для дитини патріотизм починався з любові до своєї родини. Це батьки, бабусі та дідусі, які дарували тепло і турботу. Це

також прив'язаність до рідної домівки, її затишку, запахів, звуків. Ці перші відчуття були фундаментом. Вони формували почуття безпеки та приналежності.

Поступово коло розширювалося. Дитина починала усвідомлювати своє місце на вулиці, у дворі, де вона гралася. Далі йшло розуміння приналежності до рідного краю.

Для київських дошкільників це була любов до Києва. Це було відчуття захоплення від прогулянок Хрещатиком, від ігор у Маріїнському парку. Це було усвідомлення краси Дніпра, золотoverхих куполів соборів.

Невід'ємною частиною патріотизму була любов до української мови. Це не примус, а задоволення від її звучання. Це радість від українських пісень, казок, віршів. Дитина вчилася цінувати милозвучність рідного слова. Вона прагнула спілкуватися українською.

Патріотизм дошкільника включав також інтерес до державних та народних символів. Це прапор, герб, гімн. Це також українська вишиванка, рушник, калина, верба. Діти вчилися розрізняти їх. Вони починали розуміти їхнє значення у простій, доступній формі. Наприклад, синій колір прапора – це небо, жовтий – стигла пшениця.

Залучення дітей старшого віку до дослідницької діяльності було дуже ефективним педагогічним підходом. Його цінність виходила далеко за межі простого збору інформації.

Коли старші діти ставали дослідниками, вони отримували унікальний досвід. Цей досвід сприяв їхньому власному розвитку в багатьох напрямках.

Однією з ключових переваг був розвиток критичного мислення та спостережливості. Діти починали помічати деталі, аналізувати поведінку. Їм доводилося осмислювати, що саме вони спостерігали. Також вони вчилися виділяти важливе з великого обсягу інформації. Це формувало навички, які були дуже корисними в подальшому навчанні та житті.

Така діяльність виховувала відповідальність та організованість. Юні дослідники розуміли, що від їхньої роботи залежав результат. Їм потрібно було дотримуватися

інструкцій, фіксувати дані. Вони вчилися планувати свої дії та виконувати завдання до кінця. Це були дуже важливі риси характеру.

Залучення старших дітей до дослідження покращувало їхні комунікативні та соціальні навички. Вони вчилися спілкуватися з молодшими дітьми. Це вимагало терпіння, вміння пояснити завдання простою мовою. Вони також вчилися взаємодіяти з дорослими, ставити питання, отримувати консультації. Такий досвід роботи в команді був незамінним.

Головний принцип адаптації – це спрощення інструментарію. Питання були короткими, однозначними та сформульованими простою мовою.

Дітям-дослідникам пояснили, що їхнє завдання — дізнатися, а не перевірити чи оцінити. Вони мали бути доброзичливими, терплячими. Важливо було навчити їх поважати будь-яку відповідь дитини. Це запобігало можливому психологічному дискомфорту у дошкільників.

Юні дослідники повинні були точно знати, що і як робити. Це мінімізувало помилки та забезпечувало однотипність збору даних.

Для проведення цього дослідження ми ретельно відбирали учасників з обох сторін: тих, хто досліджував, і тих, кого досліджували. Цей вибір був обґрунтованим і враховував вікові особливості дітей.

Група дослідників складалася з 30 дітей старшого віку. Діти цього віку вже мали достатньо розвинене логічне мислення. Вони були здатні розуміти складніші інструкції та відповідально ставитися до завдання.

Діти старшого віку мали добре сформовані комунікативні навички. Це дозволяло їм ефективно взаємодіяти з молодшими дітьми, знаходити до них підхід. Вони володіли базовими знаннями про структуру дослідження та етичні норми. Це полегшувало їхню підготовку до ролі "юних дослідників".

Дослідження проводилося з дітьми дошкільного віку з однієї старшої групи дитячого садочка "Фенікс" у місті Києві. Кількість досліджуваних дошкільників

становила 12 дітей. Дитячий садочок "Фенікс" є приватним закладом дошкільної освіти у Києві. Його діяльність спрямована на всебічний розвиток дітей.

Ключову роль у всьому процесі відігравали дорослі. Це були вчителі середньої загальноосвітньої школи №140, які керували юними дослідниками.

Також до координації долучилися вихователі та психолог дитячого садочка "Фенікс". Вони забезпечували безпеку проведення дослідження на території закладу. Вони надавали консультації та контролювали весь процес збору даних.

Дорослі відповідали за підготовку дітей старшого віку. Вони координували їхні дії під час візиту. Вони також проводили остаточну обробку та аналіз зібраних результатів.

Ця взаємодія між школою та дитячим садком забезпечила ефективність та достовірність дослідження.

Була забезпечена офіційна згода керівництва дитячого садочка "Фенікс" на проведення дослідження.

Також обов'язково отримали письмову згоду батьків усіх 12 дошкільників старшої групи, які брали участь у дослідженні. Це забезпечило дотримання всіх юридичних та етичних норм.

Було організовано візит 30 дітей старшого віку до дитячого садочка "Фенікс". Це відбувалося в години, які не порушували звичний розклад дня дошкільників.

Юні дослідники були розподілені на групи, щоб працювати ефективно.

Кожна група старших дітей працювала індивідуально або з невеликими підгрупами дошкільників. Юні дослідники фіксували отримані дані безпосередньо під час взаємодії.

Дорослі-координатори постійно перебували поруч, надаючи необхідну допомогу та контроль. Вони стежили за коректністю збору даних та дотриманням етичних норм.

2.2. Методика формування патріотичних почуттів засобами художньої літератури

Художня література має унікальну здатність впливати на емоційну сферу дитини. Книжки викликають співпереживання, радість, гордість, смуток. Через літературні образи та сюжети діти навчаються розрізняти добро і зло. Вони розуміють, що таке мужність, самовідданість, любов до своєї землі. Це живе, емоційне занурення у світ українських цінностей.

Актуальність використання саме літератури підтверджується науковими дослідженнями. Сучасні педагоги, такі як Олена Каплуновська, Ірина Кричата, Юлія Палець, Марія Кривоніс, Олена Дроботій та Світлана Пищальник, активно розробляють методики.

Вони доводять ефективність художнього слова. Їхні праці враховують виклики сьогодення. Вони пропонують нові підходи, що допомагають виховувати патріотів, які усвідомлюють свою національну ідентичність. Навіть в умовах, коли діти можуть бути далеко від дому чи переживати тривоги, книга залишається стабільним джерелом знань та емоційної підтримки.

Метою нашого дослідження є розробка комплексної методики формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку засобами художньої літератури. Ця методика базуватиметься на перевірених та сучасних підходах. Ми плануємо інтегрувати елементи напрацювань провідних українських педагогів.

Наша мета — розробити дієвий інструмент. Він буде корисним для вихователів дитячих садків. Цей інструмент допоможе їм цілеспрямовано виховувати патріотичні почуття у своїх вихованців. Методика буде практичною. Вона включатиме конкретні рекомендації щодо вибору художніх творів. Також будуть запропоновані форми та методи роботи з дітьми. Це дозволить педагогам легко застосовувати її у повсякденній діяльності.

Розроблена методика буде орієнтована на комплексний розвиток патріотизму. Це включає не лише знання про Україну. Це також формування глибокого емоційного зв'язку з рідною землею. Вона допоможе виховати дітей, які пишаються своєю Батьківщиною. Вони будуть готові її любити та захищати. Це є ключовою метою нашого дослідження.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати низку послідовних завдань. Кожне з них є важливим етапом у розробці ефективної методики.

По-перше, ми повинні проаналізувати ключові ідеї та практичні рекомендації зазначених авторів. Це включає глибоке вивчення праць О. Каплуновської, І. Кричатої, Ю. Палець. Також ми детально розглянемо напрацювання М. Кривоніс, О. Дроботій та С. Пищальник.

Ми звернемо увагу на те, які саме художні твори вони пропонують. Важливо зрозуміти, які методи роботи з ними вони вважають найбільш ефективними. Цей аналіз дозволить виділити найкращі практики.

По-друге, ми маємо визначити та інтегрувати найбільш ефективні елементи їхніх методик у єдину систему. Це не просто механічне поєднання. Це творчий процес. Ми обиратимемо ті підходи, які найкраще доповнюють один одного.

По-третє, необхідно розробити етапи та зміст роботи з дітьми. Ці етапи мають бути послідовними та враховувати вікові особливості дошкільників. Зміст роботи буде орієнтований саме на формування патріотичних почуттів.

Ми опишемо конкретні заняття, ігри, вправи. Усі вони будуть використовувати художнє слово як основний засіб. Важливо, щоб ці дії були цікавими для дітей.

По-четверте, ми повинні сформулювати очікувані результати. Це конкретні зміни у знаннях, емоціях та поведінці дошкільників. Дитина має проявляти позитивні емоції до української мови. Також вона має дбайливо ставитись до природи рідного краю.

Ми визначимо критерії оцінки ефективності запропонованої методики. Це дозволить перевірити, наскільки успішно впроваджується наш підхід. Ми зможемо зрозуміти, чи досягається мета дослідження. Критерії будуть чіткими та вимірюваними. Це може бути рівень знань про Україну, частота прояву патріотичних почуттів у повсякденній діяльності.

Виконання цих завдань дозволить нам розробити повноцінну та обґрунтовану методику. Вона стане цінним інструментом для педагогів у вихованні майбутніх патріотів.

Невід'ємною частиною патріотизму є любов до української мови. Це не примус, а задоволення від її звучання. Це радість від українських пісень, казок, віршів. Дитина вчиться цінувати милозвучність рідного слова. Вона прагне спілкуватися українською.

Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку "Україна – моя Батьківщина" є одним із провідних офіційних документів [45]. Вона розроблена за науковою редакцією О. Д. Рейпольської. Співавтори програми, зокрема Олена Каплуновська, Ірина Кричата та Юлія Палець, зробили вагомий внесок у методику патріотичного виховання. Їхній підхід до використання художньої літератури є комплексним та системним.

Основою їхньої методики є комплексно-інтегративний підхід. Це означає, що художня література є частиною великої системи патріотичного виховання. Література поєднується з іншими видами діяльності. Це, наприклад, народознавство [14]. Також це ознайомлення з природою рідного краю.

Вона інтегрується з музичною та образотворчою діяльністю [19, 41]. Наприклад, після читання вірша про калину діти можуть її намалювати або розучити пісню про неї. Такий підхід забезпечує глибше засвоєння матеріалу.

Автори програми рекомендують використовувати різножанрові твори. Це можуть бути оповідання про український побут, про працю, про свята. Дуже важливі твори про природу України та її героїв.

Це допомагає дітям бачити зв'язок між минулим і сьогоденням. Наприклад, читання казок про тварин, які живуть в Україні, поєднується з розповідями про сучасних тварин, що потребують захисту.

Особлива увага приділяється методичній послідовності роботи з твором.

Ця послідовність включає кілька етапів:

1. Попередня робота. Це може бути мотивація (наприклад, показ ілюстрацій до твору), або словникова робота (пояснення незрозумілих слів). Це готує дитину до сприйняття.

2. Виразне читання/слухання. Вихователь читає твір емоційно, з інтонацією. Діти слухають, уявляють.

3. Аналіз змісту. Після читання проводиться бесіда. Питання мають спонукати дітей до роздумів. Наприклад: "Чому герой вчинив саме так?", "Які почуття викликала у тебе ця історія?". Це допомагає осмислити прочитане.

4. Закріплення. Це можуть бути різні види діяльності. Наприклад, переказ твору. Або драматизація фрагментів. Також діти можуть малювати за сюжетом твору. Це допомагає закріпити знання та емоції.

Олена Каплуновська, Ірина Кричата та Юлія Палець особливо акцентують на емоційному переживанні. Вони підкреслюють важливість створення умов для глибокого емоційного відгуку. Мета не лише в тому, щоб дитина запам'ятала. Важливо, щоб вона зрозуміла і відчула почуття героїв. Наприклад, коли дитина співпереживає герою, який захищає рідну землю, вона сама відчуває гордість і любов до своєї Батьківщини.

Таким чином, методика цих авторів є цілісною. Вона ефективно поєднує різні види діяльності. Вона спрямована на глибоке, емоційне засвоєння патріотичних цінностей через художнє слово.

Робота Марії Кривоніс та Олени Дроботій "Патріотичне виховання в ДНЗ" відрізняється своєю практичною спрямованістю. Ці автори пропонують конкретні, готові до використання розробки. Це сценарії занять, ігри та свят. Вони розроблені для формування патріотичних почуттів у дошкільників. Художня література є ключовим компонентом у багатьох їхніх матеріалах.

Основна риса їхньої методики — інтеграція літератури в ігрову діяльність. Вони розуміють, що гра — це провідна діяльність у дошкільному віці. Тому сюжети та образи літературних творів активно використовуються в різних іграх.

Це можуть бути:

- Сюжетно-рольові ігри. Наприклад, після читання казки про дружбу між тваринами, діти можуть гратися в "Лісову галявину". Там вони відтворюють взаємодопомогу.

- Дидактичні ігри. Використання карток із зображеннями символів або героїв українських казок. Діти грають, вгадують, сортують. Це закріплює знання про Україну.

- Рухливі ігри. Деякі ігри можуть бути створені за мотивами народних творів. Це робить процес засвоєння матеріалу більш цікавим та активним.

Марія Кривоніс та Олена Дроботій також підкреслюють особливу роль поезії та пісні. Вони вважають, що вірші та пісні патріотичного змісту легко запам'ятовуються дітьми. Вони викликають яскраві позитивні емоції. Заучування віршів про Україну, Київ, природу сприяє збагаченню мови. Виконання українських народних пісень формує відчуття належності до рідного народу. Наприклад, вивчення віршів про український прапор чи герб допомагає дітям краще запам'ятати їхнє значення.

Ще один важливий аспект їхнього підходу — це зв'язок з реальним життям дитини. Художні твори, які вони пропонують, відображають повсякденне життя українців. Це можуть бути оповідання про традиції, звичаї, побут.

Наприклад, розповіді про святкування Різдва чи Великодня в українській родині. Це допомагає дітям краще зрозуміти свою культуру. Вони відчують приналежність до неї. Література стає дзеркалом, що відображає їхнє власне життя та оточення. Це робить патріотичні почуття більш особистими та значущими.

Отже, методика М. Кривоніс та О. Дроботій є дуже практичною. Вона надає вихователям конкретні інструменти. Вона дозволяє ефективно використовувати художню літературу.

Світлана Пищальник у своєму дисертаційному дослідженні "Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури" представила ґрунтовний та систематичний підхід. Її робота виходить за межі простої рекомендації творів. Вона надає глибоке психолого-педагогічне обґрунтування впливу художнього слова на дитину.

Авторка розробила чітку систему роботи з художніми творами. Ця система поділяється на три взаємопов'язані етапи:

1. Підготовчий етап. На цьому етапі вихователь створює мотивацію до слухання твору. Може бути використана загадка, проблемна ситуація, демонстрація ілюстрації. Також проводиться словникова робота. Це пояснення незрозумілих для дітей слів. Важливо також актуалізувати життєвий досвід дітей, пов'язаний з темою твору.

2. Основний етап. Це безпосередньо емоційно-виразне читання твору вихователем. Після цього відбувається первинне сприйняття твору. Це може бути запитання: "Про що була історія?". Далі йде бесіда за змістом. Вона спрямована на виявлення морального та патріотичного підтексту. Наприклад, питання про вчинки героїв, їхні почуття до рідного дому.

3. Заклучний этап. На цьому етапі діти виконують різноманітні види діяльності. Вони базуються на мотивах твору. Це може бути малювання, ліплення або аплікація.

Також можлива театралізація фрагментів [43]. Рухливі ігри, що відтворюють сюжет. Або продуктивна праця, пов'язана з темою. Наприклад, виготовлення прапорців після читання про державні символи. Це допомагає закріпити отримані враження та знання.

Світлана Пищальник також надає велике значення розвитку емпатії. Вона наголошує на вихованні співчуття та співпереживання до героїв твору. Це стосується персонажів, які проявляють патріотизм, мужність, доброту. Через співпереживання діти краще засвоюють ці почуття. Вони можуть перенести їх на своє власне життя.

Наприклад, співчуваючи герою, який сумує за рідним домом, дитина посилює власну любов до своєї домівки.

С. Пищальник запропонувала критерії та показники ефективності. Вони дозволяють об'єктивно оцінити рівні сформованості патріотичних почуттів. Це робиться через вплив художньої літератури. Це дозволяє педагогам відстежувати прогрес [44].

Отже, підхід Світлани Пищальник є дуже системним та науково обґрунтованим. Він забезпечує глибокий та ефективний вплив художньої літератури на формування патріотичних почуттів у дошкільників.

Практична реалізація методики – це ключовий етап. Тут усі теоретичні напрацювання втілюються у життя. Вона охоплює організацію середовища, вибір форм і методів роботи. Також важлива співпраця з батьками. Все це створює цілісну систему патріотичного виховання.

Правильно організоване розвивальне середовище в закладі дошкільної освіти є надзвичайно важливим. Воно створює постійну атмосферу, що сприяє патріотичному

вихованню. Воно не лише доповнює, а й посилює вплив художньої літератури. Це простір, де дитина щодня занурюється в українську культуру.

Перш за все, необхідно створити куточки українського побуту та народознавства у групових кімнатах. Це інтерактивні зони. Тут мають бути розміщені книжки з українською художньою літературою. Книги повинні бути доступними для дітей. Вони мають бути яскравими та цікавими. Поруч можна розташувати ілюстрації до українських казок, картинки з зображеннями Києва.

Також важливо додати народні іграшки, такі як ляльки-мотанки, дерев'яні коники, розмальовані іграшки. Можна облаштувати міні-музей українського побуту. Він може містити предмети, наприклад, вишиті рушники, глечики, елементи національного одягу. Діти можуть доторкатися до цих предметів, гратися з ними.

Це стимулює інтерес до культури. Це допомагає краще зрозуміти зміст художніх творів. Наприклад, прочитавши казку про козаків, дитина може побачити елементи козацького одягу.

Особлива увага приділяється підбору бібліотечки українських книжок. Вона повинна бути багатою та різноманітною. Важливо включати не лише класичні твори, а й сучасну українську літературу.

До класики відносяться народні казки ("Котигорошко", "Івасик-Телесик"). Також це легенди та вірші видатних поетів, як Павло Тичина, Леся Українка, Михайло Підгірянко. Ці твори є скарбницею мудрості та краси українського слова.

Серед сучасних авторів варто обов'язково мати книжки Зірки Мензатюк "Київські казки", Лариси Вороніної "Пригоди Кульки", Галини Малик "Незвичайні пригоди Алі", Сашка Дерманського "Чудове Чудовисько".

Також доречними будуть книжки від Івана Малковича та видавництва "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА". Ці автори пишуть про Україну, її природу, сучасних героїв. Вони роблять це зрозумілою та цікавою для дітей мовою.

Також необхідно використовувати мультимедійні засоби. Вони доповнюють традиційне читання. Це можуть бути аудіоказки українською мовою. Вони дозволяють дітям слухати твори, розвиваючи уяву. Також це відеоматеріали з українськими мультфільмами.

Багато сучасних українських мультфільмів мають патріотичний зміст. Наприклад, серії про Котигорошка, про українських героїв. Можна використовувати пісні, що базуються на художніх творах. Наприклад, пісні на вірші українських поетів. Це робить процес виховання більш інтерактивним та сучасним.

Створюючи таке розвивальне середовище, ми не просто оточуємо дітей українськими речами. Ми створюємо простір, де патріотизм живе. Він проявляється у кожній деталі, у кожній іграшці, у кожній книжці. Це допомагає дітям змалечку відчувати себе частиною великої української родини.

Ефективна методика формування патріотичних почуттів засобами художньої літератури передбачає різноманітні форми та методи роботи. Вони повинні бути цікавими для дошкільників. Вони мають стимулювати їхню активність та уяву.

1. Читання та інсценування.

Це є основою роботи. Необхідно систематично читати українські народні казки та оповідання. Наприклад, читання казок "Колобок" або "Рукавичка" вчить дітей взаємодопомозі, гостинності. Це базові українські цінності. Оповідання Василя Сухомлинського, такі як "Як метелик напився роси" або "Соловей і Жук", виховують любов до природи, чуйність. Вірші Павла Тичини "А я у гай ходила" чи Лесі Українки "На зеленому горбочку" знайомлять з красою української природи.

Після читання обов'язковим є обговорення. Діти висловлюють свої враження, відповідають на запитання. Також можна організовувати інсценування фрагментів прочитаного.

Діти перевтілюються в героїв. Це допомагає краще зрозуміти їхні почуття. Це закріплює моральні уроки.

2. Літературні подорожі.

Ця форма роботи дозволяє інтегрувати літературу з пізнавальною діяльністю. Організуються тематичні заняття. Художні твори стають основою для уявних подорожей Україною.

Наприклад, можна провести "Подорож до Запорізької Січі". Для цього використовуються українські легенди та перекази про козаків. Діти дізнаються про їхню мужність, про волю. Або можна організувати "Подорож до Карпат". Вона відбувається через описи природи в оповіданнях та віршах. Діти дізнаються про гори, річки, ліси. Це розширює їхні географічні знання. Це формує любов до різних куточків Батьківщини.

3. Творча діяльність за мотивами творів.

Після читання дітям пропонується різні види творчої діяльності. Це дозволяє виразити свої емоції. Це закріплює засвоєний матеріал. Можна організувати малювання, ліплення, аплікацію за сюжетом прочитаної казки чи вірша. Діти створюють своїх улюблених героїв. Або відтворюють пейзажі.

Також ефективною є драматизація фрагментів твору. Це розвиває акторські здібності. Діти краще розуміють характери персонажів. Можна спробувати створювати власні книжки-саморобки з ілюстраціями. Кожна дитина може намалювати свою сторінку. Це розвиває уяву та дрібну моторику.

4. Інтеграція з музикою та фольклором.

Художня література тісно пов'язана з народною творчістю. Важливо використовувати українські колискові пісні. Вони несуть у собі тепло материнської любові, родинні цінності. Це основа патріотизму.

Також варто вивчати народні пісні та хороводи. Вони є невід'ємною частиною української художньої спадщини. Це "Ой у лузі червона калина", "Вийди, вийди, сонечко". Ці пісні є символами української ідентичності.

5. Бесіди та дискусії.

Після читання дуже важливі бесіди. Це повинні бути дискусії. Питання мають бути відкритими. Вони спонукають до роздумів.

Наприклад, замість "Хто головний герой?" краще запитати: "Що ти відчував, коли герой потрапив у біду?". Або "Як би ти вчинив на його місці?". Також можна обговорювати, "Чому важливо любити свою країну?". Такі питання допомагають дитині формувати власну думку. Вони розвивають критичне мислення.

Застосування цих форм і методів роботи робить процес формування патріотичних почуттів динамічним та цікавим. Це допомагає дітям не просто знати, а відчувати і жити патріотизмом.

Співпраця з родинами є невід'ємною частиною ефективної методики патріотичного виховання. Садочок та сім'я повинні діяти спільно. Тільки тоді можна досягти найкращих результатів. Адже батьки є першими вихователями своїх дітей.

По-перше, вихователям необхідно надавати рекомендації для батьків щодо читання української художньої літератури вдома. Можна організовувати спеціальні зустрічі або семінари. На них педагоги розкажуть про важливість читання. Вони порадять, які саме книжки варто читати дітям. Наприклад, можна розробити списки рекомендованої літератури. Ці списки можуть бути за віком дітей. Вони мають включати українські народні казки, вірші сучасних українських поетів, оповідання про Україну та її героїв. Можна також пояснити батькам, як правильно читати твір. Важливо, щоб читання було емоційним. Потрібно обговорювати прочитане з дитиною. Це допоможе закріпити патріотичні почуття у домашньому середовищі.

По-друге, варто організовувати спільні заходи. Це можуть бути літературні вечори або тематичні свята у дитячому садку. На цих заходах діти разом з батьками можуть брати активну участь. Наприклад, вони можуть інсценувати українські казки. Або читати вірші патріотичного змісту. Це створює атмосферу єдності та спільної діяльності. Батьки бачать, як їхня дитина проявляє інтерес до української культури.

Вони самі занурюються у цей процес. Це зміцнює родинні зв'язки. Це також посилює вплив патріотичного виховання.

По-третє, доцільно створювати добірки українських книжок для домашнього читання. Ці добірки можуть бути у вигляді електронних списків або фізичних міні-бібліотек. Їх можна надавати батькам. Наприклад, добірка "Книжки про Київ для дошкільнят". Або "Казки, що вчать любити Україну".

Ці книжки повинні виховувати патріотичні почуття. Вони мають бути доступними для батьків. Вихователі можуть також ділитися посиланнями на аудіоказки чи українські мультфільми. Це допоможе батькам легко знайти потрібні матеріали.

Залучення батьків до цього процесу робить патріотичне виховання безперервним. Воно не обмежується лише стінами дитячого садка. Це дає дитині можливість бачити єдність вимог. Вона відчуває підтримку з боку дорослих. Це формує стійкі патріотичні переконання. Це допомагає виховати справжніх українців.

2.3. Аналіз результатів проведення дослідження

Для оцінки патріотичних почуттів дітей дошкільного віку ми використовували індивідуальну бесіду. Запитання були адаптовані до віку дітей, а відповіді фіксувалися для подальшого аналізу.

Запитання та узагальнені результати.

Блок 1: "Моя країна", знання про Україну та її символи.

1. Як називається країна, в якій ми живемо?

- "Україна": 90%
- Плутали назви / не знали: 10%

2. Як називається головне місто України?

- "Київ": 65%
- Називали інше місто / не знали: 35%

3. Якого кольору наш прапор? Що означають ці кольори? (Показували малюнок прапора)

- Називали синій і жовтий, пояснювали ("небо і поле"): 50%
- Називали кольори, але не пояснювали значення: 35%
- Не знали кольорів / не відповідали: 15%

4. Покажи, будь ласка, на картці наш Герб (тризуб)? (Серед кількох символів)

- Правильно вказували на тризуб: 60%
- Вказували неправильно / вагалися: 40%

Блок 2: "Мій рідний край", знання про місце проживання.

1. Як називається наше місто, де ми живемо?

- Називали правильно (наприклад, "Андрушівка"): 95%
- Плутали / не знали: 5%

2. Що тобі найбільше подобається у нашому місті?

- Називали конкретні об'єкти (парк, дитсадок, річка) та пояснювали, чому: 40%

- Називали об'єкт без пояснень / "просто подобається": 45%
- "Нічого" / "Не знаю": 15%

3. Яких тварин ти бачив у нашому краї?

- Називали 3+ представників місцевої флори/фауни: 30%
- Називали 1-2 представників: 50%
- Не могли назвати: 20%

Блок 3: "Я – українець/українка"

1. Що значить бути українцем/українкою?

- Пояснювали через культуру, мову, почуття приналежності: 35%
- Давали поверхові відповіді ("носити вишиванку", "говорити"): 45%
- "Не знаю" / плуталися: 20%

2. Ти любиш Україну? Чому?

- Так, дуже люблю, пояснювали чому ("це моя Батьківщина, тут красиво"): 40%

40%

- Так, люблю, але не могли пояснити чому: 45%
- "Не знаю" / байдуже: 15%

3. Яку українську пісню ти знаєш? Можеш заспівати/розповісти частинку?

- Називали і відтворювали частину: 35%
- Називали, але не могли відтворити: 40%
- Не знали: 25%

Загальні висновки за результатами бесіди:

- Діти добре знають назву своєї країни та рідного міста, проте знання про столицю та особливо державні символи є менш міцними та часто фрагментарними.

- Значна частина дітей виявляє позитивне ставлення до України та рідного краю, проте глибина розуміння та здатність пояснити свої почуття ще потребує розвитку. Емоційне сприйняття більше пов'язане з особистим досвідом та комфортом.

- Розуміння того, що значить бути українцем, у більшості дітей на поверховому рівні, пов'язане із зовнішніми ознаками.

- Хоча багато дітей знайомі з українськими піснями та казками, активне відтворення та знання фольклору потребує посилення.

Отримані дані підкреслюють важливість систематичної та емоційно насиченої роботи з патріотичного виховання у дошкільних закладах та сім'ях, з акцентом на поглибленні знань та формуванні усвідомленого ставлення.

Ми визначили рівень сформованості патріотичних почуттів (ДНЗ "Фенікс", 12 дітей) і зробили діаграму (рис. 2.1).

Рис 2.1. – Рівень сформованості патріотичних почуттів у дітей ДНЗ "Фенікс"

Для нашого дослідження патріотичного виховання у 12 дітей дошкільного віку, ми розробили анкету для батьків, яка допомогла з'ясувати їхнє бачення та внесок у цей процес. Анкета містила 10 запитань, які дозволили оцінити ставлення батьків до теми патріотизму та їхню участь у формуванні відповідних почуттів у дитини.

Анкета для батьків "Патріотичне виховання дошкільнят у сім'ї".

Мета анкети: Виявити початковий рівень патріотичного виховання в сімейному середовищі, розуміння батьками значення патріотизму для дошкільника та їхню участь у цьому процесі.

Анкета:

Шановні батьки!

Просимо вас взяти участь в анкетуванні, щоб допомогти нам краще зрозуміти особливості патріотичного виховання у вашій родині та вдосконалити освітній процес у дошкільному закладі. Ваші відповіді є конфіденційними і будуть використані виключно в узагальненому вигляді для наукового дослідження.

Будь ласка, оберіть варіант відповіді, який найбільше відповідає дійсності, або напишіть свою відповідь.

1. Чи вважаєте Ви, що патріотичне виховання важливе для дітей дошкільного віку?

- Так, дуже важливе.
- Важливе, але не є пріоритетом у цьому віці.
- Скоріше ні, цим потрібно займатися в школі.
- Важко відповісти.

2. Чи знає Ваша дитина назву своєї країни?

- Так, правильно називає – Україна.
- Знає, але може плутати з іншими назвами.
- Не знає.

3. Чи може Ваша дитина назвати столицю України – місто Київ?

- Так, може.
- Іноді плутає, але знає.
- Не знає.

4. Чи знає Ваша дитина державні символи України?

- Так, знає і розрізняє їх.

- Знає частково.

- Не знає.

5. Як часто Ви розповідаєте дитині про історію України, про народні традиції та свята?

- Часто, ми активно долучаємося до традицій.

- Іноді, коли є нагода.

- Рідко або ніколи, не вважаю це за потрібне у цьому віці.

6. Чи співаєте Ви з дитиною українські пісні, слухаєте українські казки?

- Так, це є частиною нашого повсякденного життя.

- Іноді, якщо дитина просить.

- Ні, віддаємо перевагу іншій мові.

7. Чи відвідуєте Ви з дитиною місця, пов'язані з історією або культурою Вашого рідного міста?

- Так, регулярно.

- Іноді, раз на рік.

- Рідко або ніколи.

8. Які якості, на Вашу думку, формує патріотичне виховання у дошкільника?

- Любов до Батьківщини.

- Повага до традицій і культури.

- Гордість за свій народ.

- Відповідальність.

9. Чи вважаєте Ви, що дошкільний заклад має активно займатися патріотичним вихованням?

- Так, обов'язково.

- Має, але основна роль належить сім'ї.

- Не обов'язково, це другорядне завдання.

10. Ваші побажання або пропозиції щодо патріотичного виховання в дошкільному закладі:

Результати анкетування батьків показали, що більшість родин визнає важливість патріотичного виховання дошкільнят і готова до співпраці з дошкільним закладом.

Однак, попри загальне розуміння, рівень знань дітей про державні символи та культурні традиції ще потребує систематизації та поглиблення. Активність сімей у відвідуванні історичних місць рідного краю також є недостатньою. Отримані дані підкреслюють необхідність посилення роботи ДНЗ у цьому напрямку, використовуючи інтерактивні форми та залучаючи родини до спільних проектів.

Ці результати стали важливою відправною точкою для подальшої корекції та вдосконалення програми патріотичного виховання у дошкільному закладі. А також для розробки конкретних методичних рекомендацій для педагогів та батьків.

Проведення дослідження патріотичних почуттів дошкільників за участю 30 дітей старшого віку. Дуже важливо було отримати дані та оцінити, як цей процес вплинув на самих юних дослідників. Це допомогло зрозуміти цінність такого унікального досвіду.

1. Аналіз переваг такого підходу:

Залучення школярів мало значні переваги. Насамперед, це сприяло розвитку відповідальності. Діти старшого віку розуміли, що їхня робота була важливою. Від точності їхніх спостережень та фіксації даних залежав загальний результат. Це формувало серйозне ставлення до дорученої справи. Вони відчували себе частиною чогось більшого, значущого для освітнього процесу.

Також значно покращилися їхні комунікативні навички. Старші діти вчилися знаходити спільну мову з молодшими дошкільниками. Вони вчилися терпляче пояснювати завдання простою, доступною мовою. Це розвивало їхню емпатію та вміння активно слухати. Взаємодія з малюками часто вимагала креативності та

гнучкості у спілкуванні. Такий досвід роботи в команді був незамінним для їхнього соціального розвитку.

Крім того, такий досвід поглибив їхню власну громадянську позицію. Коли вони досліджували, як молодші діти розуміють Батьківщину, вони мимоволі самі починали глибше осмислювати ці поняття. Вони могли порівняти свої знання та уявлення з тим, що знали малюки. Це зміцнювало їхній власний зв'язок з Україною та її цінностями.

Такий метод також створив позитивний приклад для дошкільників. Малюки бачили старших дітей, які були зацікавлені в Україні. Це могло надихати їх самих на вивчення своєї країни.

Однією зі складнощів була необхідність дуже чітких інструкцій. Будь-яке непорозуміння могло призвести до неточностей у зборі даних. Тому дорослі-координатори мали бути максимально детальними у поясненнях і постійно контролювати процес.

Дуже важливо було отримати зворотний зв'язок від самих юних дослідників. Після завершення роботи з ними провели короткі бесіди або анкетування. Їм задавали питання: "Що було найцікавішим у цьому дослідженні?", "Що було найскладнішим?", "Що нового ви дізналися про патріотизм та про дошкільнят?", "Чи хотіли б ви взяти участь у подібному дослідженні знову?". Їхні відгуки допомогли оцінити цінність досвіду з їхньої точки зору. Це дозволило покращити подібні проєкти в майбутньому.

Загальна оцінка досвіду дозволила зробити висновки про доцільність та ефективність залучення дітей старшого віку до дослідницької діяльності. Це допомогло розробити методичні рекомендації для інших закладів освіти.

На основі проведеного дослідження та всебічного аналізу зібраних даних ми сформулювали висновки та надали практичні рекомендації. Це допомогло покращити процес патріотичного виховання в дитячому садочку "Фенікс" та інших дошкільних закладах Києва.

Аналіз даних дозволив нам зробити узагальнені висновки щодо 12 досліджуваних дошкільників дитячого садочка "Фенікс". Було встановлено, що більшість дітей мали базові знання про державні символи України та назву своєї столиці. Вони також виявляли позитивне емоційне ставлення до своєї родини та рідного дому, що є основою патріотизму [31].

На основі висновків ми розробили конкретні, дієві рекомендації. Вони мали допомогти вихователям оптимізувати свою роботу.

- Рекомендувалося частіше використовувати дидактичні ігри та візуальні матеріали для вивчення державних символів та відомих місць Києва. Запровадити "тематичні тижні" або "дні", присвячені українській культурі та історії у доступній для дошкільників формі.

- Радити активно включати в освітній процес українські народні пісні, казки, вірші. Організовувати емоційно насичені заходи. Це можуть бути свята за народними традиціями або уявні екскурсії по місту з використанням фото та відео. Це має посилити позитивні емоції.

- Радити заохочувати дітей до участі в спільних заходах. Наприклад, у прибиранні території садочка, висаджуванні квітів, догляді за куточком природи. Це формуватиме відповідальне ставлення до рідної землі. Важливо створювати ситуації, де діти можуть проявляти взаємодопомогу та повагу один до одного та до старших.

- Запропонували вихователям враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Звертати увагу на тих, хто виявив низький рівень. Надавати їм додаткову підтримку через індивідуальні бесіди чи ігрові заняття.

Рекомендації щодо подальшого залучення дітей старшого віку до подібних проєктів:

- Запропонували розробити методичні рекомендації для інших шкіл та ДНЗ. Вони могли б використовувати подібний підхід, де старші діти виступають дослідниками.

- Пропонували 30 дітям старшого віку проводити подальші дослідження й на інші важливі теми. Це може бути екологія, безпека, здоровий спосіб життя, або соціальні взаємодії [30].

- Рекомендували поглиблювати партнерство між школами та дитячими садками. Це сприятиме обміну досвідом та взаємному збагаченню освітнього процесу. Таке дослідження є чудовим прикладом такої успішної співпраці.

Висновки до другого розділу

Після завершення взаємодії 30 дітей старшого віку з 12 дошкільниками старшої групи дитячого садочка "Фенікс", ми розпочали ретельний процес збору та узагальнення всіх отриманих матеріалів. Цей етап вимагав особливої уваги до деталей та систематизації.

Завершене дослідження стало важливим кроком у розумінні процесу формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку в м. Києві. Його особливістю було унікальне залучення 30 дітей старшого віку. Вони виступили безпосередніми дослідниками. Їхньою метою було вивчення рівня патріотизму у 12 вихованців старшої групи дитячого садочка "Фенікс" міста Києва. Такий інноваційний підхід дозволив отримати об'єктивну інформацію та значно збагатив власний досвід юних дослідників.

Отримані результати мали значну практичну цінність. Вони стали основою для розробки конкретних рекомендацій для педагогів дитячого садочка "Фенікс". Ці рекомендації допомогли вдосконалити освітній процес. Вони дозволили цілеспрямовано розвивати патріотичні почуття у кожної дитини, враховуючи її індивідуальні особливості.

Крім того, досвід залучення старших дітей показав свою ефективність. Він сприяв розвитку їхніх власних відповідальності, комунікативних навичок та поглибив громадянську свідомість.

Це було важливим надбанням для освітньої системи України в цілому. Адже продемонструвало потенціал інтегрованого навчання та взаємодії між різними ланками освіти.

Патріотичне формування патріотичних почуттів засобами художньої літератури — це формування глибокого особистісного ставлення. Це прив'язаність до рідного дому, родини, міста. Це повага до традицій, народних звичаїв. Саме художня

література допомагає створити цей міцний емоційний фундамент. Вона перетворює абстрактні поняття на зрозумілі та близькі дитині образи.

Тому, дана тема є надзвичайно актуальною. Вона має велике значення для гармонійного розвитку особистості та зміцнення національної свідомості українців.

У підсумку, це дослідження стало живим прикладом взаємодії різних ланок освіти. Воно продемонструвало ефективність нетрадиційних підходів у вихованні. Отримані висновки та рекомендації сприятимуть подальшому вдосконаленню патріотичного виховання в українських дитячих садках засобами художньої літератури. Це допоможе формувати покоління свідомих та активних громадян України.

ВИСНОВКИ

Наукові розробки надають чіткі орієнтири для вихователів. Вони допомагають їм створювати ефективні програми патріотичного виховання. Це забезпечує формування у дітей глибоких емоційних зв'язків з Батьківщиною.

Таким чином, праці українських психологів та педагогів є безцінним джерелом. Вони надають теоретичну базу та практичні інструменти для виховання майбутнього покоління патріотів. Це покоління, яке любитиме свою країну, знатиме її історію та буде готове її захищати та розвивати.

Аналіз освітніх програм розвитку дітей дошкільного віку — "Дитина", "Я у світі", "Впевнений старт" та "Українське дошкілля" — дозволив глибоко вивчити їхні зміст та особливості. Кожна з цих програм має свою унікальну філософію та методологічні підходи. Вони спрямовані на всебічний розвиток дитини згідно з вимогами Базового компонента дошкільної освіти.

Таким чином, результати цього дослідження мали наукову та значну практичну цінність. Вони допомогли створити ефективніші умови для формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку.

У підсумку, це дослідження стало живим прикладом успішної взаємодії між освітніми ланками. Воно продемонструвало ефективність нетрадиційних, активних підходів у вихованні.

Отримані висновки та рекомендації сприятимуть подальшому вдосконаленню патріотичного виховання в українських дитячих садках. Це допоможе формувати покоління свідомих, активних та відданих громадян України, що є критично важливим для майбутнього нашої країни.

Ми оцінили стан рівнів сформованості патріотичних почуттів дітей дошкільного віку (на базі дослідження - ЗДО м. Києва, де участь приймали 30 дітей старшого віку). Було з'ясовано поточний стан сформованості патріотичних почуттів у

дітей дошкільного віку. Ми зрозуміли, наскільки глибоко діти дошкільного віку усвідомлюють патріотичні поняття.

Ключову роль у формуванні патріотичних почуттів у дошкільному віці відіграють гра, сімейне виховання та освітнє середовище. Значення художнього слова у вихованні майбутніх громадян України є величезним. Воно формує емоційну сферу, розвиває емпатію та співпереживання. Через літературу діти пізнають свій народ, його історію, його героїв. Вони вчаться цінувати красу рідної природи та культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверіна О. П. Патріотичне виховання дошкільників: методика і практика. Харків: Основа, 2012. 144 с.
2. Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. [та ін.]; наук. кер. Кононко О. Л. Комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014.
3. Актуальні проблеми дошкільної освіти : колективна монографія / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; С. Семчук, С. Попиченко [та ін.]; за заг. ред. В. М. Кушнір. Умань : Візаві, 2021. 252 с.
4. Алеко О. А. Проблема формування соціального досвіду дошкільників під впливом медіапростору // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2013. № 13(2). С. 88–93.
5. Артемова Л. В. Теорія і методика ознайомлення дошкільників з природою. Київ: Вища школа, 2001. 386 с.
6. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 21.05.2012 № 615. / Наук. керівник: А. М. Богущ. Київ: Видавництво, 2012. 26 с.
7. Білан О. І. Ознайомлення з довкіллям. Молодший дошкільний вік. Методичний посібник. Львів: Ліга: Прес, 2016. 76 с.
8. Білан О. І., Возна Л. В., Максименко Л. А. та ін. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль: Мандрівець, 2017. 264 с.
9. Богущ А. М. Мовленнєвий розвиток дошкільників: навчальний посібник. Київ: Слово, 2010. 336 с.
10. Богущ А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. Київ: Слово, 2012. 303 с.

11. Богуш А. М. Моє довкілля : програма ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з довкіллям. Київ : Шкільний світ, 2006. 109 с.
12. Богуш А. М., Варяниця Л. О., Гавриш Н. В., Курінна С. М., Печенко І. П. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
13. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 408 с.
14. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ: Вища школа, 2002. 407 с.
15. Бондаренко Н. Б. Формування духовних цінностей у старших дошкільників засобами регіональної історико-культурної спадщини : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук; спец. 13.00.07. Луганськ, 2007. 239 с.
16. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадському становленні особистості. Київ: СКО «Беркут», 2002. 64 с.
17. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібн. для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2003. 528 с.
18. Гавриш Н. В., Піроженко Т. О., Рєпкіна О. В. [та ін.]; за заг. наук. ред. Гавриш Н. В. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» (2017). Київ: Українська академія дошкільної освіти, 2017. 112 с.
19. Газіна І. О. Формування першооснов національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук; спец. 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2008. 20 с.
20. Гончаренко В. В. Національне виховання дошкільників: теорія і методика. Монографія. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 320 с.

21. Денисюк О. М. Формування уявлень у дітей старшого дошкільного віку про історію України: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2000. 20 с.

22. Дзюбенко В. В. Формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку в процесі ознайомлення з рідним краєм. Проблеми сучасної педагогіки: збірник наукових праць. 2018. Вип. 21. С. 45–50.

23. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / автор. колектив; наук. керівник В. Огнев'юк. Київ, 2016. 304 с.

24. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

25. Дичківська І., Козлюк О., Кузьмук Л., Марчук Г. Соціальний розвиток дитини. Діти четвертого року життя. Київ: Генеза, 2017. 88 с.

26. Дичківська І., Козлюк О., Кузьмук Л., Поніманська Т. Соціальний розвиток дитини. Старший дошкільний вік. Київ: Генеза, 2013. 88 с.

27. Зайченко І. В. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2006. 528 с.

28. Карабаєва І., Літіченко О. Розвиток пізнавальної активності дошкільників в умовах середовища взаємодії дітей з дорослими. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Максименко. Київ : Ін-т психології ім. Г. Костюка НАПН України, 2011. Т.7. Вип. 25. 208 с.

29. Карабаєва І., Яценко Т., Пасічник А. Інтелектуально обдаровані дошкільнята: підтримка та супровід. Київ: Шкільний світ, 2011. 128 с.

30. Карпенко О., Загоруйко Л. Безпека життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку : навчально-методичний посібник. Дрогобич : Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. 180 с.

31. Кисіль Н. В. Школа маленьких патріотів. Проект освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Харків: Видавнича група «Основа», 2016. 216 с.
32. Ковбас Б. І. Патріотичне виховання дошкільників засобами української народної творчості. Молодий вчений. 2017. № 4.1 (44.1). С. 138–141.
33. Коновальчук І. І. Умови соціалізації дітей дошкільного віку в сім'ї. Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85. С. 106–111.
34. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посібник для вищих навч. закладів. Київ: Освіта, 2008. 255 с.
35. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с.
36. Крутій К. А. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія : у 2-х ч. Частина друга. Концепція, програма розвитку та освітні програми ДНЗ. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 284 с.
37. Крутій К. Л. Дошкільна освіта: нова реальність, новий вимір. Запоріжжя: ЛПКС, 2011. 308 с.
38. Лаппо В. В. Формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до рідного краю засобами етнокультури (на прикладі гуцульського етноregionу): дис. ... канд. пед. наук; 13.00.08 Івано-Франківськ. 2008. 287 с.
39. Лисенко Н. В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей: підручник. Київ: Вища школа, 2005. 320 с.
40. Максимова О. О. Виховання любові до Батьківщини у дітей дошкільного віку. Актуальні проблеми та перспективи дошкільної освіти в сучасному освітньому просторі: зб. науково-метод. праць / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2019. С. 17–21.
41. Матвієнко С. І. Використання регіонального музично-виховного досвіду в структурі підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти. Наукові записки

Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки». 2007. Вип. 4. С. 16–18.

42. Огнев'юк В. О., Каратаєва М. І., Кузьменко В. У. та ін. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Дитина». Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. 492 с.

43. Пасічник А. Розвиток етичних уявлень дітей дошкільного віку в інтерактивному театрі. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2012. №11. С. 319-323.

44. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2013. 456 с.

45. Рейпольська О. Д. (за наук. ред.). Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 72 с.

46. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія. Київ: Міленіум, 2008. 400 с.

47. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: колективна монографія / укл.: О.Л. Кононко, Н.П. Пихтіна, С.І. Матвієнко [та ін.]; за заг. ред. О.Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 169–197.

48. Сухар В. Ознайомлення з соціально-предметним довкіллям. Молодший вік. Харків: Ранок, 2017. 176 с.

49. Якименко О. В. Патріотичне виховання в ДНЗ: посібн. Київ: Основа. 464 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Патріотизм

Додаток Б

Освітня програма "Дитина"

Додаток В

Освітня програма "Я у світі"

Додаток Г

Освітня програма "Впевнений старт"

Додаток Г

Рівень сформованості патріотичних почуттів у дітей ДНЗ "Фенікс"

